

Budapest környékének közigazgatási rendezése.

Írta és az Országos Nemzeti Klub 1936. évi január hó 8-án tartott összejövetelén előadta

Dr. EGYED ISTVÁN

a m. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem ny. r. tanára.

(1. A nagyvárosok és környékük általában. — 2. Budapest környékének fogalma. — 3. A környék jellegzetes tulajdonságai. — 4. A környék közigazgatási helyzete. — 5. A mai helyzet visszasságai. — 6. Megoldási lehetőségek. — 7. Megoldási javaslatok és vélemények. — 8. Külföldi megoldások. — 9. Szerző álláspontja. — 10. Az egyesítés elleni aggályok bírálata. — 11. Kerületi önkormányzat.)

1. A nagyváros és környékének egymáshoz való viszonya, illetőleg e viszony közigazgatási megoldása régi problémáját teszi a közigazgatás tudományának. A nagyváros és annak környéke ugyanis rendszerint teljesen különálló igazgatás alatt áll, pedig rengeteg olyan kérdés van, mely a várost és környékét közösen érdekli és amelyeket helyesen csak együtt tudnának megoldani.

A város és környékének kölcsönhatása ugyanis nem kerülhető el: a környék szállítja a városnak a mezőgazdasági terményeket, a város a környéknek az iparcikket és a kultúrát; ezt a csereforgalmat le kell bonyolítani, meg kell szervezni. A környék a legjobb fiát a városba küldi, hogy ott jobban érvényesüljenek, viszont a város képzett erőket állít a vidéki közélet szolgálatába. Ezt az összefüggést és átvándorlást sokszor gátolja a megyei és városi igazgatás történetileg kialakult merev ellentéte. Nincsenek rendszerint eszközök és módok, amelyek a városi és falusi élet szükséges kapcsolatát támogatnák, tudatosan előmozdítanák és ha kell, erőszakosan irányítanák. A környék lakossága a maga magasabb kulturális és egészségügyi szükségleteit csak a közelben lévő nagy városban elégíthetvén ki, visszának látszik, hogy a környékbéli lakosság szükségletére is szolgáló intézmények terhét teljesen a városi lakosság viselje. A városi és falusi foglalkozások munkamegosztásában szétvált erőket ismét egyesíteni kellene, a falu elnéptelenedését meg kellene akadályozni, a város által felszívott erőkért a vidéket kárpótolni; mindez tervszerű munkát és így megfelelő szervezeteket igényel.

A nagyváros és környéke e régi problémáihoz újabban újak járultak a nagyvárosi élet azon általánosan tapasztalt tünete következtében, amely szerint a városi lakosság egy része a környéken telepedik le. Amíg régebben inkább a város felé indult népvándorlás, amely a falusi lakosság egy részét elpolgárisította, most a nagyvárosoknál ellenkező népmozgalommal találkozunk: a városi lakosság részben a közigazgatási határokon túl telepszik le s ezzel a város kilép megszabott keretei közül. Ez az új népmozgalom a kérdések egész sorát veti fel. Olyan városok keletkezhetnek, amelyek nem állanak többé egységes városi igazgatás alatt. Már pedig világvárosi tervszerű városfejlesztési programot életbeléptetni, a közüzemek szolgáltatásait gazdaságossá és a közterhek viselését arányossá tenni, egységes közlekedési, egészségügyi, rendészeti és közéleti politikát kifejteni csak úgy lehet, ha ennek

a módja közigazgatásilag meg van oldva és legalább a kölcsönös befolyás a város és környék igazgatásában megfelelően érvényesülhet.

2. Ha már most a nagyvárosok és környékük e problémáit Budapestre viszonyítva vizsgáljuk, első sorban azt kell megállapítani, hogy mit értünk Budapest környéke alatt.

Budapest közvetlen környékéhez szokás számítani első sorban hat megyei várost; ezek az 1930. évi népszámlálás alapján megállapított lakosság nagyságának sorrendjében:

Pestszenterzsébet	67.871 lakossal
Újpest	67.374 „
Kispest	64.547 „
Rákospalota	42.919 „
Pestszentlőrinc	30.557 „
Budafoke	19.708 „

292'976

Azonfelül Budapest közvetlen környékéhez számítanak 15 községet; ezek: Albertfalva, Alag, Békásmegyér, Budatétény, Cinkota, Csepel, Nagytétény, Pesthidegkút, Pestújhely, Rákosszaba, Rákoshegy, Rákoskeresztúr, Rákosliget, Rákosszentmihály és Sashalom. Legnagyobb közöttük Csepel 23.689 lakossal, legkisebb Alag 3016 lakossal. A hat megyei város és 15 község összes lakossága 415.854, azaz a főváros lakosságának 41,3%-a.

Arra nézve, hogy ép ezt a 21 várost és községet szokás Budapest közvetlen környékének minősíteni, e községeknek a fővárosához való közelsége, illetőleg összeépítettség és lakosságuknak a fővárosban folytatott kereső foglalkozása volt az irányadó. 1930 óta a magyar népszámlálási közlemények e községek adatait külön csoportosítva is közlik és önálló munkák foglalkoznak e községek demografiai leírásával. Nagy-Budapest fogalma tehát statisztikailag és tudományosan már kialakult, csak a közigazgatás nem vette eddig figyelembe. De a környékbéli községek ismertettét jegyzékét természetesen nem szabad véglegesnek minősíteni; az újabb fejlődés eredményei még bizonyára több irányban tesznek módosítást szükségessé.

Budapest közvetlen környéke mellett a statisztikusok beállították vizsgálódásaik körébe Budapest távolabbi környékének a fogalmát is. Ebbe a keretbe Vác megyei város és 48 község tartozik összesen 250.844 lakossal. Mi ezt a keretet a továbbiakban általában figyelmen kívül hagyjuk és Budapest környéke alatt csak a közvetlen környéket, azaz a Nagy-Budapest meghatározás alá a jelenlegi főváros mellé bevont 21 községet értjük.¹

3. Ha Budapest környékének a helyzetét vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy a környékbéli városok és községek jelentékeny eltérést mutatnak az ország egyéb városaitól

¹ Budapest távolabbi környékének népesedési viszonyival foglalkozik Thirring Lajos dr. a Magyar Statisztikai Szemle 1927. évi folyamában megjelent tanulmányában.

és községeitől elsősorban keletkezésükre, másodsorban elhelyezkedésükre és végre a fővárosi élettel való kapcsolatra nézve.

A pestkörnyéki városok ugyanis nem úgy fejlődtek fokozatosan ki, mint a vidéki városok. Nincs történeti multjuk, hanem jóformán lakatlan területeken néhány évtized alatt nőttek és fejlődtek nagygyá. Keletkezésük és rohamos fejlődésük oka kizárólag Budapest szomszédsága. Amilyen hirtelen duzzadt meg a vidékről való bevándorlás által a mult század végén Budapest lakossága, éppen olyan hirtelen jelentkezett újabban egy ellenkező népmozgalom, a Budapesten dolgozó lakosság jelentékeny részének kitelepődése Budapest környékére. Az olcsóbb élet, az önálló és nyugodtabb otthon vágya, a közlekedés javulása, a környéken létesülő gyárak által nyújtott munkaalkalom százezreket vitt ki a Budapestet környező területekre és minden tervszerű telepítés nélkül, szinte gombamódra nőttek ki a földből a Budapest-környéki városok. E külső települések lakossága tehát nem fokozatosan alakult át városivá, hanem kezdettől nagyvárosi jellegű volt és a kitelepülés után is részese maradt Budapest életnyilvánulásainak.²

Ha Budapest népességének a növekedését nézzük, meg lehet állapítani, hogy a nagymérvű gyarapodás az 1880-tól 1910-ig terjedő időre esik; ezalatt a 30 év alatt a lakosság több mint félmillióval szaporodott. Ebből a szaporodásból kb. csak 150.000 volt természetes növekedés, negyedfélszázezer pedig bevándorlás.³ 1910 óta a szaporodás erősen megcsökken; még pedig a természetes szaporodás majdnem teljesen elmarad, némely korszakban egyenesen fogyás van, de a bevándorlás is feltűnően alább hagy, 20 év alatt nem sokkal haladja meg a 100.000-et. Ez azt mutatja, hogy Budapest jelenlegi területe bizonyos telítettségi fokot ért el (kb. 5000 ember négyzetkilométerenként), amelyen túl való erősebb fejlődés már csak a határok kitolása esetében valószínű.

Egyidejűleg a budapesti szaporodás abbamaradásával indul meg a budapestkörnyéki városok és községek erős fejlődése. A főváros közvetlen környékéhez tartozó terület népessége 1910-től megkétszereződött, például csak 1920-tól 1930-ig 44%-kal nőtt, amiből csupán 5% volt természetes szaporodás.⁴ Nyilvánvaló, hogy e községek népességét a bevándorlás, helyesebben túlnyomó részt a fővárosból való kivándorlás duzzasztotta meg. Ma már majdnem félmillió ember él azon a területen, amely a Budapest egyesítésekor még majdnem lakatlan volt (1869-ben 26.000 lakos).

Az utóbbi időben való fejlődés rendkívüli méreteit mutatja, hogy amíg 1920-tól 1930-ig Budapest lakossága 8%-kal szaporodott, a szaporodás Pestszentlőrincen 160, Sashalmon 89, Csepelen 69, Pestszenterzsébeten 67½, Rákosszentmihályon 53%.

A keletkezési mód mellett a második jellegzetes tulajdonsága a pestkörnyéki községeknek a telepedési mód. A városi és községi telepedés rendszerint központja egy nagyobb területnek és ennek következtében városi és községi telepek egymástól bizonyos távolságra fejlődnek ki. Budapest környékén a városi és községi települések egymást érik, összenőttek. Nagy, 60.000 lakost is meghaladó városok vannak ezen a területen és ezeket a városokat sokszor csak egy út választja el a szomszéd várostól és községtől vagy Budapesttől. A községek és városok Budapest körül, különösen a pesti oldalon összefüggő, zárt gyűrűt alkotnak. Némely város és község népsűrűsége még Budapestét is meghaladja (Pestújhely 7986, Kispest 8625, Pestszenterzsébet 5589). Nyilvánvaló, hogy nem az illető város vagy köz-

² Máté Imre: Budapest környékének közigazgatási rendezése. 9—15. ll.

³ Ha a bevándoroltak természetes szaporodását is külön vennők figyelembe, az arány még kirívóbb lenne.

⁴ A statisztikai adatok *Illyefalvi I. Lajos*: Budapest székesfőváros statisztikai zsebkönyvéből (1931. évf.) valók.

ség központja volt a jegecedési pont, a vonzó erő, amely a községek lakosságát megnövelte és hogy ennek következtében ezek a városok és községek nem alkotnak természetes egységet úgy, mint a többi városok és községek. Egész kétségtelen, hogy Budapest népe terjeszkedett túl a főváros közigazgatási határain és így egész különleges települési móddal állunk szemben. A községi törvény rendelkezéseket tartalmaz az összeépült községek egyesüléséről; e rendelkezések indító oka vajjon nem hat-e a főváros határain?

A harmadik jellegzetes tulajdonsága Budapest környékének, hogy lakosságának jelentékeny része a fővárosban találja meg munkahelyét, viszont a fővárosi lakosság egy kisebb része a környékbeli gyárakban dolgozik. A statisztika megállapítása szerint a környékbeli kereső lakosoknak kb. egyharmada Budapestre jár dolgozni, e lakosság gyermekei Budapesten járnak iskolába, a lakosság nagyrészt Budapesten végzi bevásárlásait, itt találja meg szórakozásait, a kórházakat és orvosokat. Ez a lakosság tehát részese Budapest gazdasági és kulturális életének; itt nem önálló városokkal van dolgunk, hanem csak külvárosokkal. Nagy-Budapest nem reménység, nem közigazgatási fogás, amely a főváros lakosságát mesterségesen másfél millióra szaporítja, hanem ellenkezőleg: az élet alkotása, amelyet a közigazgatás egyelőre nem ismert el.

Mozolovszky adatai szerint a Budapest környékéről a fővárosba irányuló naponkénti ingaszerű vándormozgásban résztvevők száma 55—60 ezerre tehető; viszont a fővárosból a 21 szomszédos község felé irányuló vándormozgalom az előbbinél jóval kisebb, kb. tizedrésze.⁵

4. Ha ezek után Budapest környékének közigazgatási helyzetét vizsgáljuk, mindenekelőtt megállapíthatjuk, hogy a környékbeli lakosság szét van tagolva 21 egységbe és részben a megyei városok, részben a községek közigazgatási keretei között éli életét. Három város lakossága meghaladja a 60.000-et, holott Baja és Sopron kb. félmillió lakosossal önálló törvényhatóságok. De a községek egyrésze is kinőtt a községi közigazgatás formái közül, pl. Csepel a maga 24 ezres lakosságával. Ennek ellenére ez a fővároshoz hozzánőtt terület a községi törvény keretei között és így nagyobb erő kifejtésre képtelen állapotban kénytelen élni életét.

De nemcsak kinöttek ezek a városok és községek a községi törvény által félvévszázad előtt megállapított közigazgatási formák közül, hanem azt is meg lehet állapítani, hogy az eddigi közigazgatási formák még megfelelő fejlesztés mellett sem lennének alkalmasak azon különleges közigazgatási igények kielégítésére, amelyek Budapest környékén fölmerülnek. Ezen a területen ma majdnem félmillió ember, tehát az ország lakosságának jelentékeny része él s ez az országrész joggal várhatja el, hogy a közigazgatás alkalmazkodjék ahhoz a különleges helyzethez, amelyet a fővárossal való kapcsolat jellemez. E terület helyzetét a fővároshoz való közelség ugyanis annyira befolyásolja, hogy a városok és községek jellege minden más országrész városaitól és községeitől teljesen elütő és különleges szabályozást kíván.

A pestkörnyéki városok és községek ezidő szerint Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye fennhatósága alatt állanak. Teljes tisztelettel elismerjük a vármegye kormányzati képességeit, de mégis kérdés tárgya lehet, hogy ez a felsőbb hatóság kellő megértéssel van-e, lehet-e, Budapest környékének különleges érdekeivel szemben, hogy a pestkörnyéki városok városi életét nem befolyásolja-e kedvezőtlenül a túlnyomórészt nem városi jellegű lakosság vármegyéjének felsőbbbsége.

Hogy Budapest környékének a Pestvármegye hatósága alá való rendelése nem lehet megfelelő megoldás,

⁵ *Mozolovszky Sándor dr.*: Nagy-Budapest népességének megoszlása 1930-ban és az ingaszerű vándormozgalom,

azt legjobban igazolja, hogy egyes vonatkozásokban a gyakorlati szükség által indokolt mértékben már eddig is történtek rendelkezések a főváros és környéke kapcsolatának biztosítására, illetőleg a fővárosi környék különleges igényeinek figyelembevételére.

Az 1870:X. t.-c. 15. §-a például még Budapest egyesítése előtt felhatalmazást adott a közmunkatanácsnak a Pest és Buda városok határain túlterjedő szabályozási munkákhoz, de a közmunkatanács e felhatalmazást nem vette igénybe.

A fővárosi rendőrség hatáskörét a szomszédos Újpest és Rákospalota községek területére már az 1889:XLVI. törvények kiterjesztette. Tovább megy az 1912:LX. törvények, amely a fővárosi rendőrség hatáskörét Erzsébetfalva, Kispest és Pestszentlőrinc községekre is kiterjeszti. Teljessé teszi a fejlődést a rendőrséget államosító 5047/1919. M. E. sz. rendelet, amely a rendőrség hatáskörét minden városra és számos községre is kiterjeszti és a főváros egész környékét a budapesti főkapitányság másodfokú rendőrhatalmára alá rendeli.

A törvényszékeknek, ügyvédi kamaráknak, tanfelügyelőségeknek, pénzügyigazgatóságoknak, társadalombiztosító kerületi pénztáraknak, stb. területi beosztása is úgy van megállapítva, hogy Budapest környéke a megye többi részétől elhatárolt külön területi egységet tesz, habár e beosztások területe az egyes igazgatási ágakban nem is esik mindig teljesen össze.

A fővárosi közművek közül a gázművek látják el Újpest és Kispest gázszolgáltatását, a főváros közlekedési vállalatai bonyolítják le a környékekkel való forgalmat.

Végre megemlítjük, hogy Budapest környéke a 3100/1922. M. E. sz. rendelet értelmében egységes országgyűlési választókerület, amely az 1925:XXVI. t.-c. 13. §-a szerint épp úgy az arányos képviselői rendszer szerint lajstromos és titkos szavazással választja képviselőit, mint a budapesti választókerületek, míg a vidék egyébként (a több képviselőt választó városi törvényhatóságok kivételével) választókerületenként az általános többségi rendszer szerint, nyilvános szavazással egy-egy képviselőt választ.

Ezek olyan kezdő lépések, amelyek a fővárosi környék különleges szempontjait már igyekeznek figyelemre méltatni, de az egész kérdés intézményes megoldása eddig nem történt meg. A főváros közigazgatásáról szóló 1930:XVIII. törvényeknek kétségtelen hiánya, hogy nem is érinti Budapestnek és környékének egymáshoz való viszonyát.

5. A mai helyzet a visszásságok egész tömegét mutatja.

Azzal, hogy Budapest és környékét azonos rendszert hatóságok alá helyezték, megszűnt az a veszély, hogy a környék bűvölye lehessen a főváros bűvölyének. De vajjon nem ólálkodhatnak-e a környéken más veszélyek is a fővárosra nézve és különösen a környék esetleg kedvezőtlenebb egészségügyi viszonyai nem befolyásolhatják-e hátrányosan a főváros közegészségét, a környékbeli lakosság közszellemének jellege nem terjedhet-e át a főváros külterületeire?

Lehet-e szó világvárosi városrendezési, fejlesztési és telepítési politikáról, amíg a környék nem alkalmazkodik a főváros elgondolásaihoz, amíg minden község önállóan építheti ki út- és csatornázási hálózatát, amíg tervszerűtlen összevisszaságban keletkezhetnek új telepek.

Józan berendezés-e az, hogy fogyasztási vámvonal választja el a fővárost környékétől és ezzel egyrészt mesterségesen drágul a főváros élelmezése, másrészt a kevésbé tehető lakosság a vámvonalon kívüli való letelepedésre kényszerül, hogy az ottani olcsóbb élet előnyeit biztosíthassa magának.

Igazságos megoldás-e az, hogy a fővárosból kívándorolt lakosság megszabadul olyan fővárosi intézmé-

nyek: iskolák, kórházak fenntartási költségeinek viselésétől, amely intézmények előnyeit a kitelepedés után is élvezi. Viszont méltányos-e, hogy a környékbeli lakosság fővárosi keresete után a községi háztartásba folyó adóbevétel túlnyomórészt a fővárost illesse, hogy a vándormozgalmat lebonyolító közlekedés feltételeit a főváros egyoldalúan állapítsa meg.

A környékbeli lakosság teherviselő képessége különben is csekélyebb, mint a fővárosi lakosságé; de a lakosság közszolgáltatásai azonfelül a fővárosban élvezett kereset, a fővárosban történő bevásárlások, a közlekedés és vámok révén jórésztben nem a környékbeli községek bevételi forrásait szaporítják. Ennek folytán e községek csak korlátozott háztartási keretek között élnek és önálló gazdasági vérkeringést nem tudnak fejleszteni, nagyszabású várospolitikát nem tudnak folytatni.

Minthogy e községeknek rendszerint nincsenek saját közüzemeik, reá vannak szorulva, hogy vizet, gázt, villanyt a fővárostól, vagy vállalatoktól vásároljanak, a mi sokszor a fővárosi árak színvonalát meghaladó megterhelést eredményez.

Budapesten a községi pótdadó mérve 50%, Budapest környékén átlagban 57, de egyes helyeken sokkal több: Cinkotán 100%, Mátyásföldön 80, Budatétényen 70. Tehát a vidéken nagyobb a megterhelés és ennek ellenében rosszabb a közellátás.

Budapestnek vannak olyan bevételi forrásai, amelyeket a környék városai és községei nem szednek, így a házbérfillér (évi 8½ millió pengő), a városi vám (több mint 6 millió), közlekedési adó (5 millió), stb. Ez a közteherviselésben nagy aránytalanságot okoz.

Nem kívánjuk folytatni azoknak a visszásságoknak a felsorolását, amelyeket a környék közigazgatási elkülönítése természetesen von maga után. És ezidő szerint nincs mód, amely ezeket a visszásságokat kiküszöbölni, az egymással ellentétes érdekeket összeegyeztetni képes lenne. A fővárost és környékét külön hatóságok kormányozzák; a főváros önkormányzata egyrészt és a 21 községé másrészt, amely községek felett Pest vármegye gyakorolja a felügyeletet a többi megyei községek mintájára és a fővárosra különös tekintet nélkül.

6. Abban nincs véleményeltérés, hogy Budapest környékét ki kell venni Pest vármegye igazgatása alól. Hiszen ez a terület jellegére sokkal jobban kapcsolódik Budapesthez, mint a vármegyéhez. Ebből a szempontból megemlítjük, hogy a környék átlagos népsűrűsége 1582, míg Pest megye többi részéé 82 és Budapesté 4867. A vármegye a minden érdekével Budapesthez láncolt Pestkörnyék megfelelő igazgatására nem is lehet alkalmas.

A Pest megyétől való elcsatolással nyerne elsősorban a vármegye, amely a maga óriási kiterjedésénél és lakosai nagy számánál fogva feladatait úgy is alig tudja ellátni és amelynek feladatkörében a főváros környékének igazgatása úgy is teljesen különleges, az általános rendeltetéstől messze elütő tevékenység. Pest vármegye lakosszáma 1,360,000: ha ebből a szűkebb Pestkörnyék 416,000, esetleg a távolabbi környék további 251,000 lakosát (összesen tehát 667,000 lelket) elcsatoljuk, a megye lakosszáma még mindig messze felül fogja haladni az utána legméresebb Jász-Nagykun-Szolnok vármegye 413 ezres lakosságát s majdnem háromszorosa lesz az átlagos megyei lakossámnak.

De nyerni fog az elcsatolással másodsorban és főleg a főváros környéke, amely ilyen módon az ő különleges természetének és fontosságának megfelelő szervezetet nyerhet és végre öncélú életet kezdhet élni.

De, hogy mi történjék igazgatásilag a Pest vármegyéből ilyen módon kiváló területtel, arra nézve már különböző felfogások lehetnek és vannak. Az ebben a tekintetben fölmerült és elképzelhető javaslatok két csoportba oszthatók aszerint, amint a környék

helyzetének megoldását Budapesttel szerves kapcsolatban, vagy önálló keretben keresik.

Kereshető a megoldás elsősorban abban, hogy a környező városokat és községeket egyszerűen Budapesthez csatolják és ilyen módon több külföldi főváros mintájára *Nagy-Budapestet* alkotnak, amely egységes városi törvényhatóság lenne. De a Budapesthez csatolás történhetik lazábban, oly módon, hogy a környék városai és községei megtartanak önállóságukat és Budapesttel együtt egy magasabb szervezetet, ú. n. *Budapest-megyét* képeznének. Sőt az is elképzelhető, hogy a közös érdekű kérdések megoldása nem is megyei szervezetre, hanem *érdekszövetkezeti* alapon valami közös bizottságra, vagy a közmunkatanácsra bízhatók.

A megoldási tervek második csoportja a környék önállóságából indul ki és e terület problémáinak megoldását a Budapest szervezetével párhuzamos önálló szervezet keretében kívánja. E tervek ismét vagy *önálló városi törvényhatósággá* akarják a környékbeli városokat és községeket összeolvasztani (Uj-Budapest); vagy meg akarják hagyni önállóságukat és egy *külön megyei törvényhatóságot* akarnak belőlük alkotni (Duna-megye). Mindkét megoldás mellett természetesen valami módon biztosítani kellene a két szomszédos törvényhatóság (a budapesti és a környéki) intézményes együttműködését.⁶

7. Nagy-Budapest problémája komoly formában először az 1906. évben merült fel. Bárczy polgármester ekkor Harrer tanácsjegyzőt bízta meg a kérdés tanulmányozásával. *Andrássy* belügyminiszter 1907 elején a kérdésben úgy nyilatkozott, hogy Ujpestnek a fővároshoz való csatolását indokoltan tartja, de nem a távolabbi községeket, amelyek egyesítése csak a főváros ügyis nehéz pénzügyi helyzetét súlyosbíthatná.⁷

Preszly Elemér megkülönbözteti a közelebbi és távolabbi környéket. Szerinte az új szervezetnél csak a dolgozni Budapestre járó népesség jöhet számba, amely 10—15 km távolságon belül lakik. Az egyik lehetséges megoldás a beolvasztás és Nagy-Budapest létesítése; de ennek ellene mond, hogy a beolvasztott terület önálló autonómia híján mostoha gyermek lesz. Helyesebb ezért önálló törvényhatóság szervezése, amely ezt a kb. 450.000 lakosú területet a saját igényei szerint igazgathatná.⁸

Máté Imre meghagyná a pestkörnyéki városok önállóságát, a községeket is városokba egyesítené. E városok a „Budapesti körzeti törvényhatóság” alá tartoznának, amely törvényhatóság Budapest és a környék „közös” ügyeit intézné.

Harrer Ferenc legmegfelelőbbnek azt a megoldást tartaná, amely szerint a környék községei megtartanak jelenlegi olcsóbb szervezetüket, de az egyes közigazgatási feladatok megoldása céljából a főváros törvényhatóságához csatolhatnának, amely így Budapest és környékének összefüggő fejlődését biztosíthatná. A városrendezési célokra való összefoglalást a közmunkatanács kiterjesztendő hatásköre tenné lehetővé; a közlelmzési, vám- és az együttlétsből folyó egyéb kérdéseket pedig külön meg-egyezésekkel kell elintézni igyekezni.⁹

Zsitvay Tibor egyelőre ellene van úgy a környék bekebelezésének, mint önálló törvényhatósággá alakításának; az előbbi terv a főváros közönségét, az utóbbi a környéket sújtaná anyagilag túlságosan. Leghelyesebb szerinte az a közbelső megoldás, amely a közüzemek és a városfejlesztés problémáinak egységes irányítására a fővárost és környékét a közmunkatanács vagy más létesítendő szerv hatásköre alá helyezné.¹⁰

Alsó László az u. n. elővárosok kérdéséhez általános-ságban csak azt a megjegyzést teszi, hogy a települési és szervezeti tényezők egyensúlyát a községi szervezetben is biztosítani lehet ugyan, de a község magasabbrendű hatáskörének megfelelő gyakorlása végett ezt a szervezet bizonyos mértékig mégis összhangba kell hozni annak a nagyvárosnak a szervezetével, amelytől az elővárosok függő viszonyban vannak.¹¹

Pfeiffer Miklós szerint a Nagy-Budapest megszer-vezése biztosítékot képezne Budapest állandóan csökkenő vitalitási indexének helyreállításához. Budapest környéké-nek természetes szaporasága ugyanis jelentékenyen nagyobb és így az egyesítéssel Budapest életképesebb demografiai egység lenne.¹²

Thüring Lajos dr. foglalkozik azl a létszámnöveke-déssel, amely Budapest közvetlen környékén 1920 és 1930 között megállapítható. Az eredményt tetszetősnek és örvendetesnek tartja annyiban, hogy Budapest vonzó ere-jével biztosítani tudta, hogy a magyar nép természetes szaporulatának jó része nem folyt el az idegenben, hanem magyar földön maradt. De ez a lendületes fejlődés nem ment zökkenő nélkül és tartalmilag akkor alakulhatna át értékeesebbé, ha az 1930. évvel kezdődő decennium meg-hozná a főváros és környéke súlyos problémáinak, köztük az egyre aktuálisabb Nagy-Budapest kérdésének célravezető megoldását.¹³

Szigeti Gyula egyik tanulmányában vizsgálat tár-gyává teszi a Budapest-környéki városok és községek ház-tartási adatait és megállapítja, hogy az említett közsé-geknek Budapesttel való egyesítése a lakosság közterheit igen nagy mértékben emelné. A részletesen összeállított adatokból arra az eredményre jut, hogy Nagy-Budapest tervének megvalósítása pénzügyi vonatkozásban igen nagy nehézségekbe ütköznék. A szoros értelemben vett közigaz-gatásnál a közigazgatási alkalmazottak illetményeinek fel-emelése következtében 7 millió pengő kiadási többlet mu-tatkoznék, amely a nyugdíjterhettöbblettel később még emelkednék. A közegészségügy, a közoktatásügy terén, to-vábbá a szegényügyi kiadások szempontjából is jelenté-keny kiadástöbblet állna elő. Ezt a kiadási többletet a kör-nyék közterheinek aránylagos felemelése legfeljebb negyed vagy ötöd részben fedezné, aminek következtében a régi Budapest lakosságának terheit is emelni kellene. Szigeti legmegfelelőbbnek tartaná, ha az egyesítést fokozatosan valósítanák meg és pedig elsősorban azokra a községekre és városokra, amelyeknek költségvetési helyzete ezt indo-koltá teszi (Ujpest, Albertfalva és Csepel); azonban még ezek bekebelezése is költségtöbbletet jelentene.¹⁴

Újabbán *Riegler Imre* száll szembe a Nagy-Budapest elgondolásával. Szerinte az egyesítés rendkívül hátrányos lenne szociális szempontból, minthogy az élet Budapest környékén is megdrágulna és a nagyvárosi egyke a maga-sabb életszínvonal költségei következtében a környéken is éreztetné hatását. Az egyesítés új kötelezettségeket hozna magával, amiért is egész Budapest lakosságának adóterhe emelkednék. Szerinte Nagy-Budapestről csak akkor lehet majd beszélni, ha a gazdasági helyzet gyökeresen meg-javul.¹⁵

8. Az ú. n. elővárosok keletkezése, illetőleg a nagy-város környékének elvárosiasodása nemcsak Budapest meg-növekedésének kísérő jelensége, hanem a világvárosok ki-alakulásának általános tünete; ezért a kérdés teljes meg-

¹¹ A községsszervezés alapelvei, 190. lap.

¹² Adatok a székesfőváros és környéke népmozgalmához. Magyar Statisztikai Szemle, 1927. évf.

¹³ *Thüring Lajos dr.*: Fővárosunknak és környékének újabb fejlődése. Magyar Statisztikai Szemle 1931. évf.

¹⁴ *Szigeti Gyula*: Nagy-Budapest terve pénzügyi vonatkozásban az érdekelt városok és községek háztartási előirány-zatai alapján. Stat. Közlemények 70. kötet 4. szám.

¹⁵ A lakbéröllő és az egyke Budapest életében. Országút 1935. november.

⁶ *Harrer Ferenc és Máté Imre* tanulmányai.

⁷ *Szilágyi*: Budapest újkora. 13., 14., 18. II.

⁸ Pest-környék közigazgatása, Némethy-Album, 150. lap

⁹ Fővárosi Közöny, 1935. évf. 1770—1771. lapok.

¹⁰ Közgyűlési beszéd 1935 október 25-én.

világítása kedvéért röviden meg kell vizsgálnunk, hogy hogyan rendezték a környék közigazgatási helyzetét azokban az államokban, amelyekben világvárosok korábban még nagyobb méretekben állottak elő. Ebből a szempontból főleg Bécs, Berlin, Páris, London és New-York jön figyelembe.

Bécshez 1890-ben, majd 1910-ben csatoltak nagyobb számban szomszédos községeket, sokszor az illető község akarata ellenére. Az átcsatolás teljes bekebelezés formájában történt. Ma Bécs 21 kerületre oszlik, de a kerületeknek mérsékelt önkormányzatuk van. A lakosság majdnem 2 millió.

Berlin környékét — 85 községet — 1890-ben egy Zweckverbandgesetz vonta Berlinnel lazább kapcsolatba, 1920-ban pedig az egész területet bekebelezték, ami által a lakosság 4 millió felé emelkedett. A kerületeknek a nemzeti szocializmus uralomra jutásáig majdnem városi önkormányzatuk volt.

Páris környéke ma sincs Párisba beolvastva, hanem Párisal együtt az ú. n. Szajna-megyét alkotja. A lakosság magában Párisban 3 millió, az egész megyében kb. 4½. Maga Páris 20 kerületre oszlik. A párisi képviselőtestület tagjai tagok a megyei képviselőtestületben is, amely még kiegészül a többi község küldöttjeivel.

A London-grófság 27 városból áll, amelyek közt van London belvárosa: a City is. A kerületi városok önállóak, a grófság csak a közös érdekű ügyeket intézi. A grófság lakossága 8 millió.

New-York 7 millió lakosa 1897 óta egységes városi igazgatás alatt áll. A város 5 kerületre oszlik, amelyeknek széleskörű önkormányzatuk van.

Tehát Bécs, Berlin és New-York a teljes bekebelezés rendszerét mutatja, Páris és London pedig egyelőre a megyerendszer felhasználásával kísérletezik, de az egyesítés terve állandóan előtérben van.

9. Budapest környékére akármilyen megoldás is fogadtatnék el, a Nagy-Budapest, mint természetes egység kialakulását végtére a közigazgatásnak is figyelembe kell vennie és ahhoz alkalmazkodnia. Ma még mindkét részről sokan ellenzik az egyesítést, de az élet alakulását a közigazgatás nem tagadhatja meg.

Ebből a szempontból nem tartanók szerencsésnek azokat a megoldásokat (Új-Budapest, Duna-megye), amelyek Budapest környékét külön szervezet keretébe akarnák összefoglalni. Ez a terület ugyanis nem természetes egység, hanem egy meg-megszakadó gyűrű, amelynek központi igazgatása egy helyről nagyon nehezen oldható meg, sőt még leginkább a területén kívül: a gyűrű középpontjában fekvő Budapestről lenne lehetséges. Azonfelül ezek a megoldások ép a főváros és a környék egymáshoz való viszonyának, a közös érdekű kérdések hosszú sorának helyes megszervezésére alkalmatlanok, vagy legalább is nehézkesekek. A környéknek egy szervezetbe való összevonása bizonyos mértékig egyszerűsítene a helyzetet (minthogy ez a szervezet Budapesttel szemben most már egységesen tudna fellépni), másrészt azonban kiéleznék az ellentéteket és nem lenne gondoskodás az ellentétek kellő megoldási módjáról.

Nem szembehevelni kell a környéket Budapesttel, hogy az ellentétes érdekek intézményesen megszerveződjenek, hanem ellenkezőleg, a közös érdekek kialakulását kell közös szervezet keretében előmozdítani. És ha ebből a szempontból a teljes egybeolvasztásra a közvélemény ma még nem érett meg, egyelőre a lazább összefogási módszerekkel lehet kísérletezni és ilyen módon az egyesülést fokozatosan előkészíteni. Nem tagadhatjuk azonban, hogy a lazább kapcsolatok csak félmegoldást tesznek. A közmunkatanács kiterjesztendő hatásköre csak bizonyos viszonyok elsősorban a városrendezési, szabályozási és szépítési feladatok megoldására lenne alkalmas, de a problémák egész tömegét (közélelmelés, közegészség, közlekedés, közüzemek, közteherviselés) megoldatlanul hagyja. Az érdekszövetségi szervezet átfogóbb program megvalósulását is célul tűzheti ki, de viszont nem elég erős és benső-

séges kapcsolat teljes eredmények biztosítására; a szövetkezés hozhatja egyező érdekek közös erővel való megoldását, de rendszerint csődöt mond elágazó érdekek kiegyenlítésében, hatósági jogkör ellátására pedig alkalmatlan. A Budapest-megye megoldás a maga kétfokú törvényhatósági rendszerével nemcsak kirína közigazgatásunk általános szerkezetéből, de a hatáskörök megosztása és a szervezetek kettősége folytán rendkívül bonyolult és költséges is lenne.

10. Nagy-Budapest terve ellen főleg két szempontból hoznak fel komoly érveket. Elsősorban féltik a főváros keresztény nemzeti jellegét, másodsorban az egyesítést pénzügyi szempontból tartják aggályosnak.

Ami az első szempontot illeti, erre nézve csak a környék társadalmi összealkotásának vizsgálatával nyerhetünk helyes képet.

Ha átnézzük Budapest és környéke népességének foglalkozási csoportjait, megállapíthatjuk, hogy a környéken aránylag erősebben van képviselve az őstermelés, az ipar, a közlekedés, valamint az ú. n. napszámos és a nyugdíjas kategória, míg a fővárosban erősebben arányban van képviselve a kereskedelem, a közszolgálat, a véderő és a szabadfoglalkozásúak csoportja. A statisztika arról is felvilágosít, hogy Budapest környékén kevesebb keresőre több eltartott ellátásának a terhe nehezedik, vagyis általában nagyobbak a családok;¹⁶ nevezetesen a keresők aránya Budapesten 57, a környéken 48%. Vallási megoszlás szempontjából a katolikusok aránya a fővárosban 59, a környéken 71, a protestánsoké a fővárosban 16, a környéken 19, a zsidóké a fővárosban 23, a környéken 8%; az egyesítés tehát a zsidóság arányszámát 23%-ról 20%-ra szorítaná le. Ha ezeket az adatokat figyelembe vesszük, nem hisszük, hogy a környéknek Budapesthez csatolása a városi lakosság összetételét kedvezőtlen irányban befolyásolná és a politikailag megbízhatatlan elem arányát jelentékenyebben növelné.

A főváros környéke települési helyévé vált a kisebb köztisztviselőknél, nyugdíjasoknál, vasúti és villamos alkalmazottaknál, postásoknál stb. Azonkívül fentebb említettük, hogy a környék kereső népességének kb. egyharmada Budapestre jár dolgozni és nem hisszük, hogy a kitelepült lakosság nemzeti szempontból rosszabb szellemű lenne a főváros külterületének lakosságánál. Sőt ellenkezőleg a kertváros szerinti letelepedési mód, az önálló otthon és kert, a falusiasabb életmód, a természethez való nagyobb közelség bizonyára több biztalmat ébreszt, mint amennyit a külvárosi bérkaszányák és nyomortelepek proletárságával szemben támaszthatunk. Eddig azonban nem karolták fel eléggé ezt a területet a keresztény egyházak és a közigazgatás. A kedvezőtlen választási eredményeket a jobboldali pártok teljes szervezetlensége okozta.¹⁷ Monstrumplébániák, templom- és lelkeséghiány jellemzik ezt a területet. A főváros vezetőségére itt még szép és hálás feladatok várnak. Nekünk már a főváros érdekében is meg kell nyernünk és meg kell szerveznünk a fővárosi környék lelkét és ezt a mai szervezet, illetőleg szervezetlenség alig teszi lehetővé.

Ami a pénzügyi aggályokat illeti, azok kétségtelenül szintén súlyosak. *Szigeti Gyula* adatai szerint Budapesten a bevételekből egy lakosra hatszor, a kiadásokból ötször olyan összeg esik, mint a környéken; Budapest tehát legalább ötször olyan költségvetéssel dolgozik, mint amilyen a környékbeli lakosság számarányához képest indokolt lenne. A pótaból fedezendő költségvetési hiány Budapesten aránylag háromszor annyi (fejenként kb. 20 P), mint a környéken (átlag 6.5 pengő). És a környék még

¹⁶ *Mozolovszky Sándor dr.*: Nagy-Budapest népességének foglalkozási megoszlása 1930-ban és az ingászertű vándormozgalom. Statisztikai Közlemények 72. kötet 42. szám.

¹⁷ *Zibolen Endre dr.*: A külvárosok lelke. (Magyar Kultúra, 1930. évf.)

ezt a sokkal kisebb költségvetési hiányt is magasabb pótdadókulcs (átlag 57%) mellett tudja csak előteremteni, minthogy a pótdóalapok Budapesten nyolcszor annyit tesznek ki, holott a környéki lakosság számaránya csak két és félszeres arányt indokolna.¹⁸

Ezek az adatok joggal támaszthatják azt a következtetést, hogy a környék bekebelezése elsősorban a környéken, de még Budapesten is a lakosság közterheit jelentékenyen megnövelné.

Nem szabad azonban feledni, hogy az egyesítés a közös feladatok célszerűbb megoldása, egyes intézmények (árvaszékek, ügyészségek), összevonása következtében megtakarításokat is hozna; hogy Budapest központi hivatalainak, intézeteinek és üzemének egy része a Nagy-Budapest igényeit lényegesebb költségvetés nélkül tudná kielégíteni; hogy a fővárosi bevételek egyes fajainak (házbérfillér, közlekedési adó, vigalmi adó, stb.) a környékre való kiterjesztése bevételi többletet jelentene.

Azonfelül arról szó sem lehet, hogy a bekebelezés minden vonatkozásban egyszerre, vagy rövid időn belül hajtassék végre. És ebből a szempontból nemcsak területileg lehet fokozatosan eljárni, hanem bizonyos feladatkörök átvállalása tekintetében is. Részletes pénzügyi programot kellene kidolgozni arra nézve, hogy a közterhek jelentékenyebb emelése nélkül miként lehet a közintézmények, közművek és üzemek kiépítésében fokozatosan előre haladni. Ebből a szempontból az illető község vagyoni állapotát és óhaját is figyelemre kellene méltatni és számolni kellene átmenetileg a környékbéli lakosság különböző mérvű megterhelésével.

Mert véleményünk szerint akármilyen nagyok is a nehézségek, a közigazgatás a való életet nem tagadhatja meg. Az kétségtelen, hogy Budapest túlterjedt a közigazgatási határokon és így a mai helyzetet a visszásságok tömegét rejti magában. Nagy-Budapesttel — mint adottsággal — számolnunk kell és azért mielőbb gondosan elő kell készíteni az egyesítés tervét és programját.

11. Mi az egyesítésnek csak egy fontos közigazgatási feltételére akarunk reámutatni, t. i. a kerületi önkormányzatra.

A kerületi önkormányzat gondolata ugyanis az utóbbi időben nemhogy nyert volna erejében, de elerőtlenedett. A kerületi választmány bevezetésével 1893-ban tett kísérlet nem folytatódott, az 1930. évi fővárosi törvény azt inkább visszafejleszti.

A kerületi önkormányzat teljes elsorvasztását nem tartjuk megfelelőnek. A kerületi önkormányzatban életképes gondolat van, amelyet különösen a szomszédos városok bekebelezése esetében feltétlenül fel kell használni és kiépíteni. A nagyvárosok lakossága többekévesbé úgys kozmopolita-jellegű szokott lenni; ezt az irányzatot nem előmozdítani, hanem inkább hátráltatni kell azáltal, hogy az egyes városrészek lakosságának szűkebb helyi kapcsolatait megszervezzük. Az ilyen helyi kapcsolatok kiépítése ugyanis rendszerint a helyi hagyományok ápolását és a helyi külön érdekek megszervezését mozdtítja elő és ezzel háttérbe szorítja az országos politikai szempontok nem kívánatos érvényesülését. A nagyváros központi önkormányzata az egyes városrészek lakosságának alig biztosíthat jelentékenyebb arányú részvételt; az ilyen lakosságcsoportban természetsszerűleg jelentkező érvényesülési vágyat és a közügyek irányítására való törekvést csak a kerületi önkormányzat útján lehet kielégíteni. Ez a kerületi önkormányzat jó előiskolája a városi önkormányzati életnek és alkalmas eszköze a városi önkormányzatra előkészítő szelekciónak. A kerületi önkormányzat kárpótol a Budapestbe bekebelezéssel elveszett önkormányzatért

¹⁸ Nagy-Budapest terve pénzügyi vonatkozásban, (Stat. Közlemények 70. kötet 4. szám.)

és pótolja a falusi lakosságot megillető községi önkormányzatot. Mert bár a kerületi előjáró a hatósági fokozatok rendjében a járási főszolgabírónak felel meg, a járásnak pedig nincs önkormányzata, az egész nagy városokban a törvényhatósági és községi önkormányzatot már nem lehet egyszerűen összevonni úgy, mint a kisebb városi törvényhatóságokban, hanem az egyes városrészeknek a megyei városok jogállását kell biztosítani és azoknak mindazon ügyek intézését átengedni, amelyek természete a központosítást nem kívánja.

A vita.

Az előadáshoz értékes felszólalások hangzottak el. Ezek tartalmát a „Nemzeti Ujság”-ban megjelent bő kivonatok felhasználásával az alábbiakban ismertetjük.

*

Ney Géza, Pestmegye főjegyzője volt az első felszólaló. Hangsúlyozta, hogy az 1930-ban tartott legutolsó népszámlálás óta a lakosság száma, de különösen a pestkörnyéki városok és községek lakóinak a száma jelentékenyen megnövekedett. Pestszenterzsébetnek már 82.000 lakosa van. A többi város és község szintúgy megnőtt. A bekebelezést a jelenlegi körülmények között elképzelhetőnek nem tartja, annál is inkább nem, mert ennek bekövetkezése esetén a csatolandó hat város rögtön olyan hatalmas követelményeket támasztana, amelyeket a főváros teljesíteni nem tudna. Ujpest kivételével például egyiknek sincs csatornázása. Nem kérnének, hanem egyenesen döngetnének a főváros kapuján, hogy adjon nekik is vízvezeték és csatornázást. Pestmegye lakossága jelenleg 1,450.000, ami a megyei közigazgatásra óriási feladatot ró. A környékek egy részét is önálló törvényhatósággá lehetne átalakítani, mindjárt meg volna oldva a fejlődés lehetősége, amely be is következne. Az egyesítést azonban kizártnak tartja. Nem hiszi, hogy Budapest is nagyon akarná ezt. Ezek a városok aránylag jó anyagi körülmények között vannak. Érdekesen mondotta el, hogy monori főszolgabíró korában ő alakította át Pestszentlőrincet községgé és most 25 esztendő után, január 1-én Pestszentlőrincet várossá. Lőrincen aránylag alacsony a pótdadó. A gyárak miatt, amelyek sok adót fizetnek, Ujpest is jó anyagi körülmények között van. Azután vázolta a többi környékbéli község vagyoni viszonyait, majd arra mutatott rá, hogy a környék bekebelezése ellen nézete szerint a főváros fog a legelőkébben tiltakozni. Lehetségesnek tartja azonban, hogy a környékbéli városok önálló törvényhatósággá alakuljanak át.

Karay-Kraker Kálmán, Pest vármegye főispánja meglepő szavakkal mondott köszönetet Egyed professzornak, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozott. Nem volt olyan kijelentése, amellyel lélekben egyet ne értene. A megoldást is jól látta meg, mert nincs más megoldás, mint Nagybudapest. Szemben Ney Géza véleményével csatlakozik az előadottakhoz. Tudja, hogy ettől az úttól éppen a főváros irtózik. De ezzel szemben áll a nagy feladat, amelyet meg kell oldani, mert a környékbéli félmillió ember élni akar. Ez a terv megakadályozná a további kivándorlást, a lakosságnak a fővárosból való kivonulását és a további parcellázást. Mert hiszen ezek a környékbéli városok jórészt különböző vállalkozások parcellázásai révén jöttek létre. A parcellázási üzletet meg kell szüntetni. Ezt a kérdést meg kell oldani, akár akarja a főváros és jelenleg a közvélemény, akár nem. A vízszolgáltatás és csatornázás, amelyek talán a legfontosabb kérdések, súlyos feladatot jelentenek, de mégis meg kell oldani, bár sok pénzbe kerülne. Ennek a kérdésnek határozott meglátását találta Egyed István előadásában.

Keresztes-Fischer Ferenc ny. belügyminiszter, a Pénzügyintézeti Központ elnöke mondott ezután beszédet.

A kérdést régóta ismerem, vizsgáltam és tanulmányoztam. Arra a meggyőződésre jutottam, hogy bár számtalan nehézséget kell leküzdeni, ezt a kérdést hozzá kell segíteni a megoldáshoz. Ennek a problémának a megoldására itt az utolsó óra. Hogy a megoldás milyen úton történik, az nem fontos. Minél távolabbra és későbbre halasztjuk, annál nehezebb lesz, vagy lenne a megoldás. Tanulmányaim alapján ennek a problémának sok vonatkozását tisztán látom s meggyőződésem, hogy a végleges közigazgatási és politikai megoldás előtt átmeneti megoldást kell találni. Különösen lelki szempontból kell megfelelőképpen és tervszerűen előkészíteni a végleges megoldást. Azért fontos az átmeneti út, mert vannak itt olyan rendkívül fontos kérdések és feladatok, amik kényszerítően parancsolják, hogy lassan és egyértelműen intéztessenek el teljes egyetértésben a községekkel. Ezeknek a községeknek biztosítanunk kell többek közt a közlekedést és a közművek együttes megoldását. Ha a főváros megfelelő paritáson alapon megtalálja a megoldás lehetőségeit, az ütközésekre alkalmas kérdések és leküzdhetetlennek látszó feladatok a közös érdekekben és közös munkában, a közösségben fel fognak oldódni. Az előadáshoz teljes mértékben csatlakozom és újból kifejezem azt a nézetemet, hogy átmeneti megoldásra van szükség s ennek az előmunkálatait feltétlenül meg kell kezdeni. Hogy egy vagy két évtizeden belül történik-e az egyesítés, az nem számít, de feltétlenül meg kell csinálni.

Lázár Ferenc felsőházi tag, a székesfőváros törvényhatósági bizottságának örökös tagja, mint fővárosi politikus szól a kérdéshez. Végeredményben egyetért úgy az előadóval, mint *Keresztes-Fischer* Ferencsel. Azt tartja, hogy az egyesítésnek valamiképpen és valamikor be kell következnie. A főváros szempontjából azonban számos meggondolásra késztető probléma van. Fenyegető kérdés a főváros lakossága szempontjából a pénz problémája. Az

adottsággal számolni kell és valamikor a környék kérdését el kell intézni. Ennek a mikéntjén, tempóján és idején azonban előbb nagyon gondolkodni kell. A pénzügyi programot döntő fontosságúnak tartja s amíg ez készen nincs, addig csak legfeljebb a körvonalait lehet látni a kérdés megoldásainak. A főváros már ma is aránytalanul nagy a csonkaországához viszonyítva. Ez is meggondolásra késztet, ha egyesítésről beszélünk. Ha az átmenetet nem készítik elő elég jól, rendkívül nehezen megoldható kérdések jöhetnek elő, sőt katasztrófális helyzet támadhat. Rendkívül fontos a lelki előkészítés, mert ha ez nem sikerül, akkor még csak súlyosbodik a helyzet. Ezért nagy lelkiismeretességgel és megfontoltsággal kell a kérdéshez hozzányúlni.

Laky Dezső egyetemi tanár szerint 1910 körül azért torpant meg Budapest lakosságának számbeli fejlődése, mert a vidék gazdasági élete annyira megerősödött, hogy mindenki kapott munkát és nem volt szükség arra, hogy a tömeg Pestre tóduljon. Csatlakozik *Ney* Géza véleményéhez. A környék nem képez egységes konglomerátumot, a lakosság és az egyes részek között igen nagy a különbség. Közegészségügyi és városépítési kérdésekkel foglalkozva kimutatta, hogy e szempontokból a környéken egész primitív állapotok vannak. 1920 után a környék városai és községei már önálló életet próbáltak élni. Katasztrófális volna, ha nem egy hosszú fejlődés után, hanem hirtelen csinálnák meg az egyesítést. Végül a lakosság ipari és más foglalkozásbeli megoszlásáról szólt.

Balogh Géza, a most várossá alakult Pestszentlőrinc első polgármestere volt az utolsó felszólaló, aki csatlakozott *Ney* Géza kijelentéseihez. Az előkészítés munkáját tartja a legfontosabbnak, mert ez az első előfeltétele a környék Pesthez való csatolásának, amely csak lassan és egyöntetű irányítás mellett volna lehetséges.

Végül *Egyed* István köszönte meg az érdekes felszólalásokat.